HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

XORIJIY INNOVATSIYALARNING TO‘G‘RIDAN TO‘G‘RI IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Murodillayeva Charos Ne’matilla qizi
Iqtisodiyot yo’nalishi 2-kurs talabasi
murodillayevac@gmail.com
+99897 674 11 11
Ochilova Sevara Botirali qizi
QDU Iqtisodiyot kafedrasi
sevarochilova00@gmail.com
+998884871610
Orcid ID: 0009-0006-0370-8014

Annotatsiya: Ushbu maqolada to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy innovatsiyalarning milliy iqtisodiyotga ta’siri nazariy va amaliy jihatdan chuqur tahlil qilinadi. Xorijiy innovatsiyalar texnologik difuzya, ishlab chiqarish samaradorligining oshishi, yangi ish o‘rinlarining yaratilishi, eksport salohiyatining kuchayishi va iqtisodiy o‘sish sur’atlarining tezlashishi kabi ijobiy natijalarni berishi ko‘rsatilgan. Shu bilan birga, mahalliy korxonalarga raqobat bosimi, texnologik qaramlik va ishchi kuchining qisqa muddatli moslashuv muammolari kabi salbiy tomonlari ham ochib berilgan. Tadqiqot O‘zbekiston Respublikasi misolida xorijiy investitsiyalar orqali keltirilayotgan innovatsiyalarning sanoat, qishloq xo‘jaligi, raqamli iqtisodiyot va energetika sohalardagi ta’sirini batafsil ko‘rib chiqadi. Statistik ma’lumotlar (Statistika agentligi, Jahon banki, UNCTAD va Markaziy bank hisobotlari) va xalqaro tajribaga asoslanib, xorijiy innovatsiyalarni samarali jalb qilish va o‘zlashtirish orqali mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatlari asoslangan. Maqolada xorijiy texnologiyalarni milliy sharoitlarga moslashtirish, mahalliy kadrlar tayyorlash va ilmiy-tadqiqot faoliyatini kuchaytirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari rivojlanayotgan mamlakatlar uchun xorijiy innovatsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida qarash zarurligini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy innovatsiyalar, texnologik difuzya, iqtisodiy o‘sish, xorijiy investitsiyalar, raqamli transformatsiya, O‘zbekiston iqtisodiyoti, innovatsion rivojlanish, texnologik transfer, FDI ta’siri.

THE IMPACT OF DIRECT FOREIGN INNOVATIONS ON THE ECONOMY

Abstract: This article provides a thorough theoretical and practical analysis of the impact of direct foreign innovations on the national economy. It demonstrates that foreign innovations yield positive outcomes such as technological diffusion, increased production efficiency, creation of new jobs, enhancement of export potential, and acceleration of economic growth rates. At the same time, the negative aspects are revealed, including competitive pressure on local enterprises, technological dependence, and short-term challenges in workforce adaptation.

The study examines in detail the impact of innovations attracted through foreign investments on industry, agriculture, digital economy, and energy sectors of the Republic of Uzbekistan. Based on

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

statistical data (Statistics Agency, World Bank, UNCTAD, and Central Bank reports) and international experience, it substantiates the opportunities to enhance the country's economic competitiveness through effective attraction and assimilation of foreign innovations. The article offers practical recommendations on adapting foreign technologies to national conditions, training local personnel, and strengthening research and development activities. The research results confirm the need to view foreign innovations as an important factor in economic development for developing countries.

Keywords: direct foreign innovations, technological diffusion, economic growth, foreign investments, digital transformation, Uzbekistan economy, innovative development, technological transfer, FDI impact.

ВЛИЯНИЕ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИННОВАЦИЙ НА ЭКОНОМИКУ

Аннотация: В данной статье проводится глубокий теоретический и практический анализ влияния прямых иностранных инноваций на национальную экономику. Показано, что иностранные инновации дают положительные результаты, такие как технологическая диффузия, повышение эффективности производства, создание новых рабочих мест, усиление экспортного потенциала и ускорение темпов экономического роста. Одновременно раскрываются негативные стороны, включая конкурентное давление на местные предприятия, технологическую зависимость и краткосрочные проблемы адаптации рабочей силы.

Исследование подробно рассматривает влияние инноваций, привлекаемых через иностранные инвестиции, на промышленность, сельское хозяйство, цифровую экономику и энергетику Республики Узбекистан. На основе статистических данных (Агентство статистики, Всемирный банк, ЮНКТАД и отчеты Центрального банка) и международного опыта обосновываются возможности повышения конкурентоспособности экономики страны за счет эффективного привлечения и освоения иностранных инноваций. В статье даны практические рекомендации по адаптации иностранных технологий к национальным условиям, подготовке местных кадров и укреплению научно-исследовательской деятельности. Результаты исследования подтверждают необходимость рассматривать иностранные инновации как важный фактор экономического развития для развивающихся стран.

Ключевые слова: прямые иностранные инновации, технологическая диффузия, экономический рост, иностранные инвестиции, цифровая трансформация, экономика Узбекистана, инновационное развитие, технологический трансфер, влияние FDI.

Kirish: Zamonaviy globallashgan iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalar har qanday mamlakatning raqobatbardoshligi va barqaror o‘sishini belgilovchi asosiy harakatlantiruvchi kuchga aylangan. Xususan, **to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy innovatsiyalar** — ya’ni chet el kompaniyalari tomonidan yaratilgan yangi texnologiyalar, patentlar, nou-xau (know-how), boshqaruv usullari va ilg‘or ishlab chiqarish tajribalari — milliy iqtisodiyotga nafaqat moliyaviy resurslar, balki bilim va texnologik taraqqiyotning chuqur tarqalishi shaklida ta’sir ko‘rsatadi. Bu jarayon xorijiy investitsiyalar orqali amalga oshiriladi va ko‘pincha *technology spillover* (texnologik oqish) effekti sifatida o‘rganiladi. O‘zbekiston uchun mazkur mavzu alohida dolzarblik kasb etadi. 2017-yildan boshlab

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlar xorijiy kapital va innovatsiyalarni jalb qilishni strategik ustuvorlikka aylantirdi. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida xorijiy investitsiyalar, innovatsion texnologiyalar va bilimlar transferini faollashtirish orqali yuqori o‘rta daromadli mamlakatlar qatoriga chiqish vazifasi aniq belgilangan. Bu strategiya iqtisodiy diversifikatsiya, raqamli transformatsiya va yuqori qo‘shilgan qiymatli ishlab chiqarishni rivojlantirishga qaratilgan.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonga jalb qilinayotgan TTXI hajmi sezilarli darajada o‘sdi. 2020-yilda 1,73 milliard AQSh dollarini tashkil etgan TTXI 2021-yilda 2,28 milliardga, 2022-yilda esa 2,66 milliardga yetdi. 2024-yilda bu ko‘rsatkich 11,9 milliard dollarga yetgan bo‘lsa, 2025-yilda umumiy o‘zlashtirilgan investitsiyalar hajmi 43,1 milliard dollarga yetib, shundan 38,2 milliard dollari to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar ulushiga to‘g‘ri keldi. Bu raqamlar mamlakatning investitsion jozibadorligi ortib borayotganini va xorijiy kapitalning iqtisodiyotga chuqur kirib borayotganini yaqqol tasdiqlaydi. Xorijiy innovatsiyalar iqtisodiyotning turli tarmoqlarida — energetika, sanoat, qishloq xo‘jaligi, raqamli texnologiyalar, transport va xizmatlar sohasida samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Masalan, Xitoy, Rossiya, Janubiy Koreya, Turkiya va Saudiya Arabistoni kabi mamlakatlar ishtirokidagi loyihalar orqali zamonaviy texnologiyalar joriy etilmoqda. Elektr avtomobillar ishlab chiqarish (BYD va UzAuto hamkorligi), yashil energetika loyihalari (ACWA Power) va IT-sohasidagi hamkorliklar bunga yorqin misoldir.

Nazariy jihatdan, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning ijobiy ta’siri Dunningning eklektik paradigmasi (OLI model), endogenous o‘sish nazariyasi va spillover effektlari orqali tushuntiriladi. Xorijiy firmalar orqali keladigan texnologik oqishlar *horizontal* (bir tarmoq ichida) va *vertical* (ta’minot zanjirida) shakllarda namoyon bo‘ladi. Mahalliy korxonalar xorijiy hamkorlar bilan hamkorlikda yangi texnologiyalarni o‘zlashtiradi, xodimlar malakasi oshadi, boshqaruv standartlari yaxshilanadi. Natijada, mehnat unumdorligi ortadi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi va eksport salohiyati kuchayadi. O‘zbekiston tajribasida bu ta’sirlar allaqachon kuzatilmoqda: sanoat klasterlari shakllanishi, qishloq xo‘jaligida zamonaviy irrigatsiya va agrotexnologiyalar joriy etilishi, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi shular jumlasidandir. TTXI nafaqat kapital keltiradi, balki mahalliy tadbirkorlik muhitini raqobatbardosh qiladi va global qiymat zanjirlariga integratsiyani tezlashtiradi.

Biroq, jarayonning murakkab tomonlari ham mavjud. Texnologik qaramlik xavfi, mahalliy ishlab chiqaruvchilarning xorijiy gigantlar tomonidan siqib chiqarilishi, foydaning asosiy qismi xorijga chiqib ketishi va ekologik muammolar kabi salbiy effektlar e’tiborga olinishi lozim. Agar mahalliy korxonalar “absorptive capacity” (texnologiyani o‘zlashtirish qobiliyati) yetarli bo‘lmasa, spillover effekti zaiflashadi yoki hatto salbiy bo‘lishi mumkin. Ba’zi tarmoqlarda raqobat bardoshsizligi tufayli ish o‘rinlari qisqarishi ham kuzatilishi mumkin.

O‘zbekiston tajribasini yanada samarali qilish uchun quyidagi yo‘nalishlarda ish olib borish muhim:

- Mahalliy korxonalar va xorijiy investorlar o‘rtasidagi hamkorlikni rag‘batlantirish (joint ventures, texnologik hamkorlik shartnomalari).
- Ta’lim tizimini innovatsiyalar va xorijiy tajribaga moslashtirish, inson kapitalini rivojlantirish.
- Intellektual mulk huquqlarini mustahkamlash va texnologiya transferi mexanizmlarini takomillashtirish.
- “Yashil” va raqamli innovatsiyalarga yo‘naltirilgan investitsiyalarni ustuvorligini saqlash.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

- Ilmiy-tadqiqot institutlari, universitetlar va sanoat o‘rtasidagi “triple helix” (uch tomonlama) hamkorlikni kuchaytirish.

Xulosa qilib aytganda, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy innovatsiyalar O‘zbekiston iqtisodiyotining transformatsiyasida muhim rol o‘ynaydi. Ammo ularning ijobiy ta’sirini maksimal darajada oshirish va xatarlarni minimallashtirish faqat puxta o‘ylangan siyosat, institutsional islohotlar va mahalliy salohiyatni oshirish orqali mumkin. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasining muvaffaqiyati aynan shu yondashuvga bog‘liq bo‘ladi — ya’ni xorijiy innovatsiyalarni nafaqat jalb qilish, balki ularni milliy taraqqiyotning ajralmas qismiga aylantirishga.

Ushbu mavzuni yanada chuqurroq o‘rganish va amaliy siyosatni shakllantirishda nazariy va empirik tadqiqotlar davom ettirilishi lozim. Bu O‘zbekistonni Markaziy Osiyoning innovatsion markaziga aylantirish yo‘lidagi muhim qadam bo‘ladi.

Adabiyotlar tahlili: Xorijiy innovatsiyalarning iqtisodiyotga ta’siri mavzusi xalqaro va milliy ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Iqtisodiy nazariyada I. Shumpeter innovatsiyalarni iqtisodiy o‘sishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi deb hisoblagan. Keyinchalik R. Solou va P. Romerning endogen o‘sish nazariyalari texnologik taraqqiyotning ichki omillarini, shu jumladan xorijiy texnologik transferni ta’kidlagan.

Xorijiy tadqiqotlarda (OECD, 2025; World Bank va UNCTAD hisobotlari) to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar orqali texnologik difuzya iqtisodiy o‘sishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi qayd etilgan. Masalan, Janubiy Koreya va Singapur tajribasi xorijiy innovatsiyalarni o‘zlashtirish orqali milliy innovatsion tizimni shakllantirishning muvaffaqiyatli namunasi sifatida keltiriladi.

O‘zbekiston ilmiy adabiyotida ham bu mavzu faol o‘rganilmoqda. Hoshimov J. (2023) to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning nazariy va metodologik asoslarini tahlil qilib, ularning iqtisodiyotga ijobiy ta’sirini ko‘rsatgan. Mirzakhmedov J. (2026) FDI ning texnologik transfer va raqamli iqtisodiyotdagi rolini o‘rgangan. Shuningdek, 2016–2025 yillarda TTXI dinamikasi va ularning iqtisodiy o‘sishga ta’sirini tahlil qilgan tadqiqotlar (ResearchGate va Statistika agentligi, 2025) xorijiy investitsiyalar hajmining oshishi bilan birga ishlab chiqarish samaradorligining yaxshilanganini ta’kidlaydi. 2024-yilda TTXI 11,9 milliard dollarga yetgani va 2025-yilda umumiy investitsiyalar 43,1 milliard dollarga yetgani bu jarayonning tezlashganini ko‘rsatadi.

Biroq, ko‘plab ishlar salbiy tomonlarga – texnologik qaramlik va mahalliy korxonalarning raqobatdan siqilib chiqishiga kamroq e’tibor qaratgan. Ushbu bo‘shliqni to‘ldirish maqsadida mazkur maqolada O‘zbekistonning amaliy tajribasi chuqurroq tah

Metodologiya: Tadqiqotning metodologik asosi nazariy tahlil, ikkilamchi ma’lumotlar tahlili va qiyosiy usullarga asoslangan. Birinchi bosqichda xalqaro va milliy adabiyotlar (ilmiy maqolalar, OECD, Jahon banki, UNCTAD hisobotlari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va Statistika agentligi ma’lumotlari) o‘rganildi. Ikkinchi bosqichda statistik ma’lumotlar (2016–2025 yillar TTXI dinamikasi, sanoat va qishloq xo‘jaligidagi o‘sish ko‘rsatkichlari, raqamli iqtisodiyot hajmi) kvantitativ tahlil qilindi. Uchinchi bosqichda O‘zbekiston tajribasi xalqaro misollar (Janubiy Koreya, Singapur) bilan qiyoslandi.

Tadqiqotda birlamchi ma’lumotlar yig‘ish (so‘rov yoki intervyu) o‘tkazilmadi, chunki mavzu nazariy-amaliy xarakterga ega. Barcha xulosalar ochiq manbalardagi ishonchli ma’lumotlarga tayangan holda chiqarildi. Bu yondashuv mavzuni har tomonlama va ob’ektiv yoritish imkonini berdi.

Tahlil va natijalar: To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy innovatsiyalar iqtisodiyotga ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatadi. Ijobiy tomonlari: ishlab chiqarish samaradorligining oshishi (mehnat unumdorligi

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

15–30 foizgacha ko‘tarilishi mumkin), yangi ish o‘rinlari yaratilishi, eksport hajmining ko‘payishi va mahalliy korxonalarda texnologik yangilanish. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda kuzatilgan raqamlar bu ta’sirni yaqqol tasdiqlaydi. Masalan, 2020–2025 yillarda TTXI hajmi 1,73 milliard dollardan 38 milliard dollarga yetdi, bu esa iqtisodiy o‘sishga bevosita hissa qo‘shdi. 2024-yilda iqtisodiyot 6,5 foizga, 2025-yilda esa 7,7 foizga o‘sdi.

Raqamli iqtisodiyotda xorijiy IT-kompaniyalar (Huawei, Infosys va boshqalar) bilan hamkorlik IT-parklar orqali raqamli transformatsiyani tezlashtirdi. 2023-yilda IT-sohasi ishlab chiqarishi 8,5 trillion so‘mni (taxminan 690 million dollar) tashkil etib, eksport hajmi 280 million dollarga yetdi – bu o‘tgan yilga nisbatan 1,4 baravar ko‘payishni bildiradi. Qishloq xo‘jaligida xorijiy texnologiyalar (dronlar va sun’iy intellekt) orqali hosildorlik sezilarli oshmoqda: Xitoydan import qilingan 100 ta zamonaviy dronlar orqali dalalarni monitoring qilish, o‘g‘itlash va zararkunandalarga qarshi kurash samaradorligi yuqori darajaga ko‘tarildi.

Sanoat va energetika sohasida Germaniya, Yaponiya va Xitoy texnologiyalari joriy etilishi natijasida maxsus iqtisodiy zonalarda ish o‘rinlari soni 2020-yildagi 19,4 mingdan 2023-yilda 34,8 mingga oshdi[1]. Umumiy xorijiy investitsiyalar 2017–2024 yillarda 113 milliard dollardan oshdi, bu esa butun mamlakat bo‘ylab yangi zavodlar, logistika va xizmat ko‘rsatish infratuzilmasini rivojlantirdi. Mahalliy eski texnologiyalarga asoslangan korxonalarning raqobatdan siqilib chiqishi, vaqtinchalik ishsizlik va texnologik qaramlik xavfi. Shuning uchun xorijiy innovatsiyalarni “o‘zlashtirish” siyosati – mahalliy kadrlar tayyorlash va ilmiy-tadqiqot markazlarini kuchaytirish muhim. O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatadiki, maxsus iqtisodiy zonalar va soliq imtiyozlari orqali xorijiy innovatsiyalarni jalb qilish iqtisodiy o‘sishni ta’minlamoqda. Biroq, mustaqil innovatsion ekotizim yaratish zarur.

Xulosa: To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy innovatsiyalar iqtisodiyot uchun ikki qirrali vositadir. Ular to‘g‘ri boshqarilganda barqaror o‘sish, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy-iqtisodiy farovonlikni ta’minlaydi. O‘zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun bu imkoniyatni to‘liq ishlatish – xorijiy texnologiyalarni jalb qilish bilan birga milliy ilmiy-tadqiqot bazasini mustahkamlash va mahalliy innovatsiyalarni rag‘batlantirishdan iborat. So‘nggi yillarda kuzatilgan TTXI o‘sishi (2024-yilda 11,9 milliard dollar, 2025-yilda umumiy investitsiyalar 43,1 milliard dollar) va iqtisodiy o‘sish sur’atlari (6,5–7,7 foiz) bu yo‘nalishdagi izchil siyosat mamlakat iqtisodiyotini yangi bosqichga ko‘tarishga xizmat qilishini isbotlaydi. Kelgusida xorijiy innovatsiyalarni milliy manfaatlar bilan uyg‘unlashtirish orqali O‘zbekiston raqobatbardosh va innovatsion iqtisodiyotga ega bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hoshimov J. To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning nazariy va metodologik asoslari // Interfinance. 2023.
2. Mirzakhmedov J. The role of foreign direct investment in facilitating technology transfer // IST Journal. 2026.
3. O‘zbekistonda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar dinamikasi va ularning iqtisodiy o‘sishga ta’siri (2016–2025 yillar tahlili). ResearchGate, 2025.

[1] IT Park Uzbekistan rasmiy ma’lumotlari.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

4. OECD. Trends and impacts of FDI in Uzbekistan. 2025.
5. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Xorijiy investitsiyalar tarkibi bo‘yicha hisobot. 2023–2025.
6. UNDP. O‘zbekistonning raqamli iqtisodiyoti. 2025.
7. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. Harvard University Press, 1934.
8. Romer P. Endogenous Technological Change // Journal of Political Economy. 1990.
9. Makkamovna M.N. Iqtisodiyotga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish hisobiga asosiy kapitalni moliyalashtirish amaliyoti tahlili. CyberLeninka, 2025.
10. Raxmatov A. O‘zbekistonda to‘g‘ridan-to‘g‘ri chet el investitsiyalari. Neliti, 2025.
11. World Bank. Foreign direct investment, net inflows – Uzbekistan. 2025.
12. UNCTAD. World Investment Report 2025.